ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯPREPARING OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS
FOR THE CHALLENGES OF TODAY

Стаття присвячена дослідженню теоретичних основ підготовки майбутніх учителів початкових класів у межах концептуальних засад Нової української школи. Спираючись на теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури, проаналізували сутність і змістове наповнення понять «ігрове моделювання», «педагогічна взаємодія» та «дистанційна освіта». Здійснений аналіз наукового фонду з предмета дослідження дав змогу встановити, що підготовка майбутніх учителів початкових класів повинна відповідати реаліям сьогодення та являти собою максимально наближене до професійної діяльності освітнє середовище, що спрямоване на всебічний розвиток дитини; організацію навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальних задатків, нахилів, інтересів, здібностей і потреб кожного вихованця; своєчасне виявлення й використання потенційних можливостей у дітей; створення найсприятливіших умов для розвитку, самовираження, самоствердження й самореалізації кожного індивіда тощо. Проаналізовано змістове наповнення навчально-ігрової діяльності, специфічних форм, що притаманні дистанційному навчанню, критерії та показники педагогічної взаємодії між учителем та учнями початкових класів. Охарактеризовано сутність використання технологій дистанційного навчання в освітньо-виховному процесі. Подано авторську позицію щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів з урахуванням значущості використання педагогіки партнерства, ігрового моделювання й сучасних інформаційних ресурсів дистанційного навчання, що відповідатиме практичній реалізації концептуальних засад Нової української школи. Окреслення напрямів подальшого наукового пошуку в підготовці майбутніх учителів початкових класів уможливує доведення отриманих результатів у здійсненому дослідженні до більш глибоких розвідок, які відповідатимуть реаліям сьогодення.

Ключові слова: підготовка, майбутні учителі, ігрове моделювання, педагогічна взаємодія, дистанційне навчання.

The article is devoted to the study of theoretical basis of the future primary school teachers' training within the conceptual foundations of the New Ukrainian School. Based on the theoretical analysis of the psychological and pedagogical literature, the essence and the content of the concepts "game modelling", "pedagogical interaction" and "distance learning" are revealed. The analysis of the scientific fund on the subject of the research allowed to establish that the training of future primary school teachers should correspond to the realities of today and be as close as possible to professional educational environment which is aimed at following: pupil's comprehensive development; organization of the educational process in accordance with individual makings, inclinations, interests, abilities and needs of each pupil; timely identification and use of pupils' potential capabilities; creating the most favorable conditions for the development, self-expression, self-affirmation and self-realization of each individual, etc. The content of educational and game activities, as well as of specific forms inherent in distance learning, criteria and indicators of pedagogical interaction between teacher and primary school pupils are analyzed. The essence of the applying the distance learning technologies in the educational process is described. The author's position on the training of future primary school teachers is given regarding the importance of applying the partnership pedagogy, game modelling and modern information resources of distance learning, complying with practical implementation of the conceptual foundations of the New Ukrainian School. Due to interview, questionnaire and observation methods, it was established that not all of the future primary school teachers have a strong interest in distance learning, are able to interact at a high practical level and perform game modelling in real time. Outlining the directions of further scientific research in solving the issues of future primary school teachers' training makes it possible to bring the results of the research to deeper explorations that will comply with realities of today.

Key words: training, future teachers, game modelling, pedagogical interaction, distance learning.

УДК 378.14:371
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-2.10>

Пальшкова І.О.,
докт. пед. наук, професор,
декан факультету початкового навчання
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Актуальність дослідження зумовлена радикальними змінами в духовному, культурному, соціально-економічному житті суспільства, що спрямовані на демократизацію та гуманізацію усіх його сфер. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України, у XXI столітті однією з головних заповнених успішного виконання освітньої місії стає якість підготовки вчителя, його здібність до саморозвитку й самореалізації в професійній діяльності, до продуктивної творчої діяльності в контексті надбань вітчизняної та світової культури. Тому професійна діяльність учителя початкової школи серед інших педагогічних професій посідає особливе місце.

Аналіз накопиченого наукового фонду з проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності свідчить про її багатоаспектність і надзвичайну складність. Ця діяльність повинна бути зорієнтована на всебічний розвиток дитини; організацію навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальних задатків, нахилів, інтересів, здібностей і потреб кожного вихованця; своєчасне виявлення й використання потенційних можливостей у дітей; створення найсприятливіших умов для розвитку, самовираження, самоствердження й самореалізації кожного індивіда тощо. Незважаючи на карантинні обмеження, що пов'язані з «Covid-19» і практичною реаліза-

цією концепції Нової української школи, питання, що впливають на переосмислення підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності, залишаються відкритими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним базисом розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів виступили роботи багатьох учених (К. Авраменко, О. Байбакова, Н. Бібік, О. Біда, Ю. Вавілова, М. Вашуленко, Н. Зубалій, Н. Кічук, В. Ковальов, О. Комар, С. Литвиненко, О. Мельник, В. Полонський, О. Савченко, В. Сирота, Н. Тализіна, Г. Тарасенко, Л. Фалько, Л. Хомич, О. Хорошковська, Л. Хоружа, І. Шапошникова та ін.). Незважаючи на достатню кількість наукових досліджень, присвячених вивченню різноманітних аспектів використання методологічних основ педагогічної взаємодії, ігрового моделювання та сучасних інформаційних засобів освіти в професійно-педагогічній діяльності (Л. Александрова, Ш. Амонашвілі, А. Богуш, І. Богданова, Т. Голубєва, О. Голук, І. Гончарук, Р. Гуревич, Т. Доценко, І. Зязюн, В. Канкалік, Е. Карпова, М. Марко, О. Маркушевська, Н. Ничкало, Н. Пахальчук, О. Савченко та ін.), питання розгляду підготовки майбутніх учителів початкових класів до неї, спираючись на виклики сьогодення, не викликають сумніву.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Підготовка майбутніх учителів початкових класів повинна відповідати реаліям сьогодення та являти собою максимально наближене до професійної діяльності освітнє середовище. Попри наявність наукових розвідок із зазначеної проблеми, концептуальні засади Нової української школи потребують подальшого вивчення. Особливої значущості набуває питання важливості використання педагогіки партнерства, ігрового моделювання та сучасних інформаційних ресурсів дистанційної освіти під час підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні підготовки майбутніх учителів початкових класів, що відповідатиме викликам сьогодення, спираючись на концептуальні засади Нової української школи.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи цілісність підготовки майбутніх учителів початкових класів до навчально-виховної роботи з учнями необхідно зауважити на принципах інтеграції та диференціації змісту їхнього професійно-педагогічного становлення й загальнокультурного розвитку. При цьому органічне поєднання навчально-пізнавальної, науково-дослідної та навчально-практичної діяльності майбутніх учителів має відбуватися за логікою формування: первинних уявлень про педагогічну професію, професійно-педагогічну діяльність, вимог щодо особистості вчителя в контексті педагогічної культури; технологічних знань

про особливості організації цілісного навчально-виховного процесу в школі та особистість учня; психолого-педагогічних знань і вмінь щодо взаємодії з учнями, дотримання суб'єкт-суб'єктних відносин; професійного саморозвитку й самовдосконалення на засадах практичного досвіду професійно-педагогічної діяльності [7].

З огляду на пріоритетні напрями реалізації моделі Нової української школи (зокрема суттєве збільшення її соціального складника), набуває нових акцентів партнерство педагога в спільноті вихованців, векторами якого є взаєморозуміння, співробітництво, співтворчість учасників освітнього процесу задля реалізації принципу дитиноцентризму [3]. Зважаючи на це, цікавим видається осмислення сутності взаємодії вчителя й учня на сучасному етапі розвитку української школи, що здійснюється в руслі гуманної педагогіки (Ш. Амонашвілі, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко та ін.). Взаємодія є однією з базових філософських, онтологічних категорій. Це феномен зв'язку, впливу, переходу, розвитку різних об'єктів під впливом взаємної дії один на одного, на інші об'єкти, тобто є вихідною, базовою категорією. Особливою формою взаємодії є педагогічна, тобто взаємодія вчителя й учня, які спілкуються між собою, включаються в складну систему взаємодії в освітньому процесі, що реалізується всередині освітньої системи. Педагогічна взаємодія – це цілеспрямований процес реалізації навчання, що відображає взаємну активність і взаємозумовленість дій як учителя, так і учнів у спільній діяльності з обов'язковим виникненням зворотного зв'язку й безпосереднім та опосередкованим взаємовпливом суб'єктів. У результаті такої взаємодії учні засвоюють знання, набувають умінь і навичок, між учителями й учнями панує взаєморозуміння, тісний педагогічний контакт, високий рівень пізнавальної активності учнів, взаємне задоволення спільною працею [1].

В аспекті дослідження слушним є дослідження О. Голук і Н. Пахальчук, у якому автори виокремили такі критерії та показники педагогічної взаємодії між учителем та учнями початкових класів, як-от: 1) високий рівень мотивації навчання учнів. Дітям цікаво вчитися; вони помічають, що вчителю також цікаво їх навчати. На уроці панує творча атмосфера пізнання, спільного пошуку. Урок – це час спільної праці, спільного життя вчителя й учнів;

2) взаєморозуміння між учителем та учнями. Довіра до вчителя як до фахівця: він сприймається як авторитетне джерело знань; невід'ємною є повага до нього як до особистості. Вимоги вчителя справедливі, учні сприймають їх спокійно. Наявні контакт і взаємне бажання працювати разом;

3) високий рівень пізнавальної активності учнів. Їхня думка розкута, вони не бояться помилитися під час розв'язання нової задачі. Мож-

ливість творчо працювати стимулює активність дітей. Вони бачать реальну зацікавленість учителя в їхніх відповідях, роздумах, висновках;

4) взаємна задоволеність учителя й учнів спільною працею на уроці: учні збагатилися новою цікавою інформацією, виявили свої здібності, здобули визнання в класі; учитель отримав задоволення від співпраці з учнями, від того, що віддав їм частку свого інтелектуального, духовного надбання, переконався, що його робота дала позитивні результати [1].

Зауважимо, що формування ігрового середовища передбачає створення позитивної емоційної атмосфери й розвитку мотивації до навчання. Навчально-ігрова діяльність завжди характеризується пізнавальною спрямованістю й виконує такі основні функції: розважальну, навчальну, виховну, розвивальну, комунікативну, релаксаційну. З іншого боку, гра, її підготовка та проведення повинні стати не самоціллю, а лише ефективним дидактичним засобом, своєрідною методичною оболонкою для цікавого усвідомлення навчально-пізнавальної інформації. Ігрові методи навчання покликані допомогти вчителю організувати процес засвоєння освітньої проблеми, а молодшим школярам – усвідомити, закріпити матеріал з певної навчальної теми в цікавій формі. Ігрова діяльність є одним із провідних засобів полегшення адаптації дитини до школи, яка водночас знижує такі дезадаптаційні стани, як тривожність, страхи, емоційна напруженість тощо. Нарешті гра сприяє збереженню самоцінності дитинства. У грі школярі підкоряються цілому комплексу різних норм і правил, які їм необхідно зрозуміти, усвідомити, прийняти, а в подальшому, незважаючи на різні труднощі, моделювати під час гри, неухильно виконувати. В іншому випадку, тобто за умови невиконання встановлених правил, гра втрачає свій сенс, привабливість, а учасники, які порушують заздалегідь визначений алгоритм, піддаються осуду з боку інших гравців. Одержуваний в ігровій взаємодії досвід свідомого підпорядкування правилам і нормам закріплюється багаторазовим повторенням, формуючи в молодших школярів такі позитивні якості особистості, як старанність, дисциплінованість, повага до усталених, прийнятих суспільством норм тощо [2].

Спираючись на вищезазначене та наукові здобутки вчених (А. Буданова, О. Мудріка, Л. Новикової, С. Полякового та ін.), установили, що ігрове моделювання сприяє створенню доброзичливого психологічного клімату, допомагає набутти майбутнім учителям початкових класів досвіду переживання певних педагогічних явищ, сформувати навички поведінки в колективі тощо.

Уважаємо за необхідне наголосити, що сьогодні вимагає від майбутніх учителів набуття вмінь використовувати технології дистанційного

навчання в професійній діяльності, що уможливорює вирішення освітніх програм ЮНЕСКО – «Освіта для всіх», «Освіта через усе життя», «Освіта без кордонів» [4]. Відомо, що дистанційна форма навчання дає сьогодні можливість створення систем безперервного навчання, незалежно від тимчасових і просторових поясів. Будь-яка система має свої переваги й недоліки перед схожими системами, що пов'язано з множинами факторів, які обумовлюють цю систему [8]. З іншого боку, дистанційне навчання (Distance education) – це сучасний вид освітніх послуг, які надаються майже в усіх навчальних установах світу. Важливим завданням дистанційного навчання є розвиток інтелектуальних і творчих здібностей особистості за допомогою вільного та відкритого використання всіх освітніх ресурсів і програм, у тому числі доступних у мережі Інтернет [5].

Необхідно зазначити, що з розвитком сучасних програмних та апаратних засобів інформаційних технологій значних змін зазнають як форми, так і методики дистанційного навчання. Наприклад, специфічними формами, що притаманні дистанційному навчанню, є відкриті електронні ресурси (Google, Zoom, Teams), чат-заняття, on-line тестування, форуми, відео (Skype)-конференції, електронна розсилка тощо, а технологіями – кейс технології, Internet технології, технології wiki, електронного навчання (e-learning), мобільного навчання (m-learning), «розумного» навчання (SMART learning), змішаного навчання (blended learning) тощо [6].

Завдяки використанню технологій дистанційного навчання в освітньо-виховному процесі відбувається підсилення активної ролі майбутніх учителів початкових класів у власній освіті (у постановці освітньої мети, доборі домінантних напрямів, форм і темпів навчання в різноманітних освітніх галузях); різке збільшення обсягу доступних освітніх ресурсів, культурно-історичних досягнень людства, доступ до світових культурних і наукових скарбів для населення з будь-якого пункту; отримання можливості спілкування студентів з педагогами-професіоналами, з однодумцями, консультування у фахівців; збільшення евристичного складника навчального процесу за рахунок застосування інтерактивних форм занять, проведення мультимедійних навчальних програм; більш комфортні порівняно з традиційними умови для творчого самовираження, можливість демонстрації продуктів своєї творчої діяльності, широкі експертні можливості оцінювання творчих досягнень [9].

Проте з досвіду підготовки майбутніх учителів на факультеті початкового навчання державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за допомогою методів бесіди, анкетування та спостереження встановлено, що не всі здобувачі вищої освіти мають усталений інтерес до дистанційного

навчання, уміння взаємодіяти на високому практичному рівні, уміння здійснювати ігрове моделювання в реальному часі. Так, аналізуючи відповіді 68 респондентів, одержали такі дані: у 35,1% від загальної кількості опитуваних узагалі відсутній інтерес і зацікавленість дистанційним навчанням і відповідними технологіями; у 48,4% майбутніх учителів початкових класів орієнтація на використання дистанційних технологій надзвичайно залежить від навчального курсу та виду занять; лише 16,5% майбутніх учителів початкових класів вважають, що дистанційне навчання є невід'ємною частиною сучасного педагогічного процесу. Узагальнені результати, відповідно до вмінь здійснювати ігрове моделювання, свідчать, що високий рівень визначено в 14,4% респондентів. Більшість майбутніх учителів виявила переважно задовільний рівень – 47,8% від загальної кількості респондентів. На низькому рівні діагностовано 37,8% респондентів. Уміння взаємодіяти на високому практичному рівні виявлено у 12,8% від загальної кількості респондентів, задовільний – у 33,2%, низький – у 54% від загальної кількості респондентів. Отже, одержані результати свідчать про те, що майже половина респондентів має низький рівень означених умінь.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних засад підготовки майбутніх учителів початкових класів не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Такі результати дають підстави стверджувати про необхідність подальшого формування усталеного інтересу до дистанційного навчання під час професійної підготовки майбутніх учителів, зацікавлення їх у використанні ігрового моделювання в навчально-виховному процесі Нової української школи та спрямування на набуття практичних умінь в аспекті організації педагогічної взаємодії на високому рівні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Голюк О.А., Пахальчук Н.О. Особливості педагогічної взаємодії між учителем і учнями в сучасній початковій школі. *Нова українська школа в умовах викликів сучасності* : збірник тез доповідей І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 11 квітня 2019 року / за заг. ред. Л.В. Задорожної-Княгиницької. Маріуполь : МДУ, 2019. С. 14–16.
2. Марко М.М. Сутність, структура та місце навчально-ігрових технологій у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. *Молодь і ринок* : щомісячний науково-педагогічний журнал. 2016. № 6 (137). С. 145–149.
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
4. Нормативна база дистанційного навчання в Україні. URL: <http://cdn.kname.edu.ua/index.php/normativna-baza/perelik-normativnykh-dokumentiv>.
5. Олійник О.В. Комунікативні особливості інформаційних технологій навчання студентів. *Культура та інформаційне суспільство XXI ст.* : матеріали Міжнар. наук.-теор. конф. молодих учених / Харк. держ. акад. культури. Харків : ХДАК, 2008. С. 267.
6. Технологія розробки дистанційного курсу : навчальний посібник / В.Ю. Биков, В.М. Кухаренко, Н.Г. Сиротинко та ін. ; за ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка. Київ : Міленіум, 2008. 324 с.
7. Хомич Л.О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 1998. 443 с.
8. Шершенюк О.М. Обґрунтування необхідності впровадження дистанційних технологій в освіту. *Проблеми інтеграції природничих, техніко-технологічних та гуманітарних дисциплін в підготовці фахівців ВНЗ* : матеріали Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції, 25–26 квітня 2017 р. Харків: ХНАДУ, 2017. С. 183.
9. Hurin R.S. Cognitive independence as a factor of future teachers' professional development: monograph. *Erbe der europäischen wissenschaft: erziehung und pädagogik, psychologie und soziologie*. Buch 1. Teil 6. 2020. Heritage of european science : education and pedagogy, psychology and sociology. Book 1. Part 6. 2020. P. 33–50.